Сердюк Н. А.
д.ю.н., професор,
професор кафедри політичних наук і права
Київського національного університету
будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Змістом забезпечення реалізації прав та свобод особи є створення державними органами та посадовими особами необхідних умов для виконання чи використання суб'єктами конституційно закріплених прав та обов'язків. Так, ч. 2 ст. 3 Конституції України встановлює, що *права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.*

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало викликом для всіх сфер державного життя. Не винятком стала і соціальна, яка, зазвичай, опікується вразливими, малозахищеними та незахищеними категоріями населення. Війна кардинально змінила соціальну функцію як в Україні так і багатьох країн світу, що

безпосередньо підтримують наших громадян та спричинила нові виклики соціального захисту, а саме: евакуація дітей з вразливих категорій, соціальні послуги з забезпеченням проживання, соціальні послуги з догляду вдома та надання соціальних послуг в умовах війни вразливим, малозахищеним та незахищеним категоріями населення, комплексні медико-соціальні послуги, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі.

Головне у кризовій ситуації – якомога швидше розпочати надання допомоги: скоординувати дії причетних до цього служб, вирішити поточні питання, щоб людина за найкоротший термін отримала дах над головою, одяг, харчування, транспортні, консультаційні послуги, психологічну підтримку, догляд, соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, відновлення документів. Поінформувати внутрішньо переміщених осіб про можливість та порядок отримання щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, та житлових субсидій.

Людина, яка не може самостійно покинути своє помешкання або піклуватися про себе чи своїх дітей і фактично залежить від сторонньої допомоги, в ситуації військової загрози опиняється у реально беззахисному становищі. Так, виявлення осіб, що потребують допомоги, завжди було головним завданням

соціальних служб органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а в умовах війни стало діяльністю і волонтерів. Оскільки раннє виявлення проблем, які ще не мають хронічного та довготривалого впливу на людину, дає більше позитивних результатів [1]. Особливо це важливо в період воєнного стану, зволікання може коштувати занадто дорого.

Органи місцевого самоврядування відповідальні за евакуацію населення не завжди мали достатньо фінансових та адміністративних ресурсів для забезпечення евакуації, зокрема необхідної кількості транспортних засобів. Крім того, в низці населених пунктів активні бойові дії призвели до пошкодження ліній зв'язку, що унеможливлювало координацію на місцях із центральними органами влади або органами місцевого самоврядування у сусідніх регіонах та ускладнювало забезпечення безпечного маршруту, доставку продуктів харчування, засобів гігієни, медикаментів.

На сьогодні, особливо болючим питанням, постало питання захисту наших дітей. За даними держпорталу розшуку дітей «Діти війни» станом на 13.03.2022 р. загинули 464 дитини, поранено – 934, зниклими вважається 366 дітей, знайдено 10 383, депортовано 16 226 дітей, і лише 308 повернуто [2]. І це не остаточні дані. Точну кількість постраждалих дітей неможливо встановити через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України.

У зв'язку з невимірними загрозами життю і здоров'ю українців та громадян інших держав, які проживають на території України, органами української влади на виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» забезпечується евакуація дітей і сімей з дітьми до безпечних місць у межах України, а також за кордон, у тому числі до країн – членів Європейського Союзу.

Обов'язки батьків та осіб, які їх замінюють можна поділити на дві групи. Перша має відношення до фізичного розвитку дитини, що залежить від харчування, навколишнього середовища, в якому перебуває дитина. Інша стосується психічного, духовного і морального розвитку дитини і передбачає існування більш складних за своєю природою засобів і методів формування дитини як особистості. Від рівня добросовісності виконання батьками зазначених обов'язків залежить духовний світ дитини, її готовність до міжособистісних стосунків, прагнення до знань, здатність володіти своїми почуттями [3].

Неналежне виконання батьківських обов'язків в умовах війни, а особливо у місцях де проходять активні бойові дії та обстріли з боку агресора, значно впливає на психічний стан дитини, що відображається на її фізичному стані та призводить до скалічення дитини як в моральному, психічному так і фізичному, а іноді спричиняє і смерть дитини.

23.08.2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову

від № 940 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації», якою на законодавчому рівні визначив форми відмови законних представників дітей від обов'язкової евакуації та про посилення відповідальності для батьків та опікунів – за відмову від примусової евакуації із зони бойових дій. Постанова Кабміну стосується лише опікунів дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування.

На виконання вказаної постанови Кабінету Міністрів України облдержадміністрації з територіальними громадами області визначають алгоритм дій для органів місцевого самоврядування, районних військових адміністрацій, місцевих військових адміністрацій щодо обов'язкової евакуації сімей з дітьми, у тому числі сімей, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

У разі, якщо законні представники відмовилися від обов'язкової евакуації дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі тих, які виховуються в прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, які перебувають під їх опікою чи піклуванням, які влаштовані в сім'ї патронатних вихователів, опіка чи піклування над такими дітьми припиняється. Органи опіки та піклування можуть в односторонньому порядку розірвати договори про влаштування

таких дітей до прийомної сім'ї, про організацію діяльності відповідного дитячого будинку сімейного типу, про патронат над такою дитиною[4].

Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій ініціювало постанову щодо «захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів. Обов'язок держави – оберігати життя і здоров'я дитини. Прийняте рішення має спонукати батьків більш зважено підходити до питання евакуації їхніх дітей.» – про це заявила 3 березня 2023 р. голова відомства Ірина Верещук [5]. Постанова передбачає дозвіл обласним військовим адміністраціям за погодженням з військовим командуванням і Координаційним штабом з питань проведення обов'язкової евакуації ухвалювати рішення «про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їхніми батьками або особами, які їх замінюють». Наразі під відповідні критерії застосування примусової евакуації дітей із зон бойових дій підпадає тільки Бахмут.

Донецькою облдержадміністрацією, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями сім'ям надається допомога в організації евакуації та розташування сімей з дітьми, як на території України, так і за кордоном.

Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право на сім'ю, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист. Діти, які пережили

окупацію, обстріли, евакуацію, потребують комплексного поновлення їхніх прав та реабілітації. Тому державна підтримка і допомога таким дітям, не має обмежуватися лише виплатами.

Саме тому за ініціативи першої леді Олени Зеленської у 2022 р. стартувала Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Програма має на меті допомогти постраждалим, у тому числі і дітям, подолати надзвичайний стрес і наслідки травматичних подій війни. Також Кабінетом Міністрів України створено Міжвідомчу координаційну раду з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії росії проти України, що покликана сприяти забезпеченню координації дій центральних органів виконавчої влади і готувати пропозиції щодо удосконалення законодавства для покращення надання психологічної допомоги постраждалим особам та підтримки таких осіб, у тому числі дітей, з боку держави.

З метою аналізу ситуації щодо забезпечення захисту прав дитини в умовах воєнного стану, вирішення ключових питань, пов'язаних із життям та безпекою дітей у воєнний та післявоєнний часи, напрацювання відповідних пропозицій, при Офісі Президента України утворено Раду з питань, пов'язаних із життям та безпекою дітей у воєнний та післявоєнний часи (розпорядження Керівника Офісу Президента України від 18.05.2022 № 12). Головою Ради є

Керівник Офісу Президента України.

Водночас Кабінету Міністрів України належить забезпечити проведення державної соціальної політики, вжиття заходів щодо підвищення реальних доходів населення та забезпечення соціального захисту громадян; забезпечення підготовки проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій.

Таким чином, метою відновлення України від наслідків війни, повинна стати нова модель соціальної політики України, яка відповідає принципам і стандартам соціальної політики ЄС, покращує якість людського життя, протистоїть демографічним змінам, посилює рівень соціального захисту, сприяє скороченню бідності, посилює соціальну єдність, допомагає подолати дискримінацію в усіх її формах та відповідає фінансовим можливостям держави та спроможна подолати проблеми викликані російською агресією.

Соціальна політика має бути людиноцентричною, гнучкою та спроможною надавати послуги і виплати незалежно від місця перебування в Україні та базуватися на довгострокових цілях відповідно до соціальної політики ЄС. Соціальна політика не може формуватися окремо від політики зайнятості, яка в Україні розвивається як складова економічної політики.

Література:

1. Сердюк Н.А., Вангородська Г.І. Права людини в контексті реалізації реформи в сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право* 2022 № 69 (1). С. 72-78.

2. Держпортал розшуку дітей «Діти війни». URL: https://childrenofwar.gov.ua/

3. Науково-практичний коментар до статті 150 Сімейного кодексу України. VKD Юридична допомога. URL: https://vkd.kiev.ua/zakony/simeinyi-kodeks-ukrainy/stattia-150-obov-iazky-batkiv-shchodo-vykhovannia-ta-rozvytku-dytyny/

4. Інформація щодо забезпечення прав дітей в умовах війни. Пресслужба Мінсоцполітики. Урядовий кур'єр 07.09.2022р. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-shodo-zabezpechennya-prav-ditej-v-umov/

5. Кабінет Міністрів схвалив механізм примусової евакуації дітей із зон активних бойових дій. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, опубліковано 07 березня 2023р. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-skhvalyv-mekhanizm-prymusovoi-evakuatsii-ditei-iz-zon-aktyvnykh-boiovykh-dii

ЗМІСТ

Бабюк А.М. Особливості роботи митних органів україни в умовах воєнного стану.....12-16

Батанов О.В. Муніципально-правовий вимір виконання конституційних обов'язків людини і громадянина.....17-28

Бисага Ю.М. Право на охорону здоров'я: гарантування і реалізація в умовах війни.....29-31

Волкова Д.Є. Реалізація права на охорону здоровя: роль релігійних організацій.....32-35

Гнедик Є.С. Правове забезпечення діяльності служби крові в актах міжнародного права 36-40

Забуга Ю.Ю. Дотримання конституційного права на здоров`я в період збройного конфлікту: деякі проблемні аспекти.....41-44

Кадуха І.В. Історична площина міжнародно-правового співробітництва в сфері охорони здоров'я.....45-61

Машіка П.Ю. Вплив законодавчих змін в умовах воєнного стану на повноваження муніципалітетів.....62-68

Михайліченко Т.О. Право на охорону здоров'я: (не)забезпечення в умовах війни 69-74

Mishyna N. Constitutional right to health protection: current regulations and the future medical code 75-79

Реалізація конституційного права на охорону здоров'я в умовах війни: український досвід та міжнародні стандарти

Пашков В.М. Правове забезпечення обігу лікарських засобів в законодавстві ЄС та СОТ 80-86

Сердюк Н.А. Обов'язок держави щодо соціального захисту громадян в умовах війни: сучасна українська практика.....87-95

Учкін Д.О. Щодо обмеження права студентів, які здобувають освіту за кордоном вільно залишати територію України під час дії воєнного стану.....96-103

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЄВРОПИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОСУДДЯ
АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО
ТА НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. В. ГОЛДІША
(М. АРАД, РУМУНІЯ)

«РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ»

Матеріали міжнародної правової школи

***10** лютого **2023** р.*

Ужгород • 2023

Реалізація конституційного права на охорону здоров'я в умовах війни: український досвід та міжнародні стандарти: матеріали міжнародної правової школи, м. Ужгород, 10 лютого 2023 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023. – 109 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну правову школу «Реалізація конституційного права на охорону здоров'я в умовах війни: український досвід та міжнародні стандарти:» від 10 лютого 2023 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет, 2023

Справедливий Закон —
найвища суспільна мудрість

КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА
BASIC LEGEM
«УжНУ»
КАФЕДРА

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

«Реалізація конституційного права на охорону здоров'я в умовах війни: український досвід та міжнародні стандарти»

м. Ужгород

10 лютого 2023 р.